

การพัฒนารายวิชาจิตรกรรมไทยร่วมสมัยเชิงอนุรักษ์ หลักสูตรศิลปศึกษาระดับปริญญาบัณฑิต

Contemporary Conservative Thai Paintings Course Development for Undergraduate Art Education Curriculum

¹ภูมินทร์ นวลรัตนตระกูล และ ²อภิชาติ พลประเสริฐ

¹Phumin Nuanrattanatrakul and ²Apichart Pholprasert

^{1, 2}คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^{1, 2}Faculty of Education, Chulalongkorn University, Thailand

E-mail: ¹james.busala@gmail.com, ²Apichart.p@chula.ac.th

Received July 29, 2021; Revised September 4, 2021; Accepted September 30, 2021

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาเนื้อหาและวิธีการสอนการสร้างสรรค์และการอนุรักษ์ทางด้านจิตรกรรมไทย 2) พัฒนารายวิชาจิตรกรรมไทยร่วมสมัยเชิงอนุรักษ์หลักสูตรศิลปศึกษา ระดับปริญญาบัณฑิต การวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ทั้งหมด 15 คน ได้แก่ อาจารย์ผู้สอนในรายวิชาจิตรกรรมไทย จากหลักสูตรศิลปศึกษา อาจารย์ผู้สอนในรายวิชาจิตรกรรมไทย จากหลักสูตรศิลปบัณฑิต ศิลปินไทยร่วมสมัยที่มีประสบการณ์ด้านการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะไทย นักอนุรักษ์จิตรกรรมไทย นักประวัติศาสตร์ศิลป์และทฤษฎีศิลป์ พร้อมทั้งสถาบันระดับปริญญาบัณฑิตในหลักสูตรศิลปศึกษาที่มีการสอนรายวิชาเกี่ยวกับจิตรกรรมไทย จำนวน 2 แห่ง โดยใช้เครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ และแบบสังเกตการสอน ผลการวิจัยพบว่า องค์ความรู้ด้านการอนุรักษ์จิตรกรรมไทยสามารถนำไปบูรณาการร่วมกับองค์ความรู้ด้านจิตรกรรมไทยร่วมสมัยในหลักสูตรศิลปศึกษา โดยรายวิชาที่พัฒนาขึ้นควรมีองค์ประกอบ ดังนี้ 1) วัตถุประสงค์ สร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์จิตรกรรมไทย จิตรกรรมไทยประเพณี และจิตรกรรมไทยร่วมสมัยทั้งในด้านทฤษฎีและปฏิบัติ และสามารถถ่ายทอดต่อไปได้ 2) เนื้อหา ด้านการอนุรักษ์จิตรกรรมไทย ได้แก่ การอนุรักษ์เชิงรักษา การอนุรักษ์ในรูปแบบศึกษาและเผยแพร่ และการอนุรักษ์เชิงป้องกัน ด้านจิตรกรรมไทย ได้แก่ คุณค่าในด้านเนื้อหา รูปแบบ และเทคนิควิธีการ ด้านจิตรกรรมไทยร่วมสมัย ได้แก่ วิธีการสร้างสรรค์ผลงาน 3) วิธีการสอน ใช้การบรรยายในชั้นทฤษฎี ส่วนการปฏิบัติใช้การสาธิตและให้ทดลองปฏิบัติด้วยตนเอง พร้อมทั้งศึกษานอกสถานที่ 4) สื่อการสอน ควรใช้สื่อสมัยใหม่เข้ามาสอนประกอบไปกับสื่อของจริง 5) การวัดและประเมินผล ด้านทฤษฎีใช้ใบงานหรือทำรายงานค้นคว้า และการปฏิบัติใช้การประเมินผลงาน

คำสำคัญ: จิตรกรรมไทย; การอนุรักษ์จิตรกรรมไทย; จิตรกรรมไทยร่วมสมัย; จิตรกรรมไทยร่วมสมัยเชิงอนุรักษ์; รายวิชาจิตรกรรมไทยร่วมสมัยเชิงอนุรักษ์

Abstract

The purposes of this research were 1) to study the details, method, creation, and conservation of Thai painting; and 2) to develop Thai contemporary paintings as conservative courses for undergraduates. This research was mixed method by selecting 15 people to be interviewed, which consisted of professors of Thai painting subjects from Arts Education, professors of Thai painting from Bachelor of Arts, Thai contemporary artists who have experiences of creating works of art, Thai painting conservationists, art historians and theorists, along with 2 university institutions that contributed to Thai painting by using interview forms and class observing. The result showed that the Thai painting subject in Arts Education's syllabus can create a contribution to conserving Thai painting and Thai contemporary art through the study and development of Thai art works. In preparing Thai contemporary art lessons, there should be: 1) Purposes: To establish knowledge and understanding in conservation of Thai painting, Thai culture painting, and Thai conservative painting which portrays both historical origin and method of creation to pass on knowledge to others in the future; 2) Detail: Especially on conservation of Thai painting, maintenance conservation, protective conservation, and educational preservation. On Thai painting subject, it is to specify the value of detail, form, and technique. In the Thai conservative painting subject, it is important to specify the method of creating work; 3) Teaching method: lecturing in theory and in a practical way to create a tour for the students to try by themselves, along with visiting the original places; 4) Teaching media: should use modern tools in teaching combined with the real specimens; and 5) Evaluation: on the theory side, some papers or research will evaluate the outcome and can contribute to estimating the practical work.

Keywords: Thai painting; Conservative Thai painting; Contemporary Thai painting; Contemporary Conservative Thai painting; Contemporary Conservative Thai painting course

บทนำ

จิตรกรรมไทย เป็นรูปแบบทางศิลปกรรมที่มีเอกลักษณ์ทางด้านเรื่องราว คติ และรูปแบบในการสร้างสรรค์ผลงาน ตลอดจนการคิดค้นวัสดุ เทคนิค และกระบวนการของภูมิปัญญาช่างไทยที่ถูกหล่อหลอมพัฒนามารุ่นสู่รุ่น และสืบทอดกันจนกลายเป็นประเพณี (Khrouthongkhieo, 2013) ส่งผลให้

ผลงานจิตรกรรมไทยเป็นศิลปกรรมสาขาหนึ่งที่ทรงคุณค่า โดยสามารถแบ่งออกได้ 2 ด้าน ได้แก่ คุณค่าทางเรื่องราวและรูปทรง (Maneechot, 1986) โดยคุณค่าเหล่านี้ล้วนแล้วแต่ควรถูกค่าแก่การอนุรักษ์ไว้ ซึ่งการอนุรักษ์ ตามพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถานปี พ.ศ. 2554 มีความหมายคือ การรักษาให้คงเดิม เพราะฉะนั้นการอนุรักษ์จิตรกรรมไทยคือ การคงสภาพผลงานที่มีอยู่ให้คงเดิมไว้ให้นานที่สุด ผ่านการรักษา การสงวน การปฏิสังขรณ์ และการบูรณะ ด้วยกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ตามขั้นตอน (Thungmhungmee, 2012) นอกจากนี้ยังมีการอนุรักษ์อีกรูปแบบหนึ่งที่สำคัญไม่แพ้กันคือการอนุรักษ์ในรูปแบบของการศึกษาตลอดจนการเผยแพร่ เพื่อให้เกิดการเห็นคุณค่าในเอกลักษณ์ของศิลปวัฒนธรรมไทยและสืบทอดต่อไป (Bhirasri, 1959) เพราะจะไม่เกิดประโยชน์หากอนุรักษ์เพียงศิลปวัตถุไว้โดยไม่ปราศจากการศึกษาเรียนรู้และนำไปเผยแพร่ต่อ เนื่องจากศิลปวัตถุมีแต่จะเก่าและทรุดโทรมลง แตกต่างกับความรู้ที่มีแต่จะงอกงามขึ้น ดังนั้นการอนุรักษ์ทุกรูปแบบจึงเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ในการรักษาไว้ซึ่งศิลปวัฒนธรรมของไทย แต่กระนั้นแล้วการอนุรักษ์ก็เป็นศาสตร์ที่มีความเฉพาะทางที่ต้องมีความรู้ทั้งทางด้านวิทยาศาสตร์ รู้ถึงคุณค่าด้านประวัติศาสตร์ศิลป์ และวิธีลงมือปฏิบัติงาน (Thiamchan, 2015) ทำให้ยังถูกมองเป็นงานของคนเฉพาะกลุ่มจากคนทั่วไปหรือแม้แต่ผู้เรียนศิลปะก็ตาม อาจเพราะมีหลักสูตรและการเรียนการสอนเกี่ยวกับการอนุรักษ์ในระดับปริญญาบัณฑิตค่อนข้างน้อย ทั้งที่บางบริบทของการอนุรักษ์ที่ผู้เรียนทางด้านศิลปศึกษาหรือผู้เรียนในด้านศิลปะสามารถทำได้เช่นกัน

จากความสำคัญของจิตรกรรมไทยและปัญหาความเข้าใจในด้านการอนุรักษ์ ผู้วิจัยจึงมีความต้องการส่งเสริมให้จิตรกรรมไทยเข้าถึงผู้เรียนในปัจจุบัน พร้อมทั้งนำการอนุรักษ์ที่ถูกมองว่าเป็นงานของคนเฉพาะกลุ่ม มาบูรณาการองค์ความรู้ทั้งสองอย่างเข้าด้วยกัน เพื่อสร้างองค์ความรู้ที่แปลกใหม่น่าสนใจ โดยสื่อกลางในการนำทั้งองค์ความรู้ทั้งสองอย่างมาบูรณาการร่วมกันคือ จิตรกรรมไทยร่วมสมัย เนื่องจากจิตรกรรมไทยร่วมสมัยที่ได้รับอิทธิพลจากโลกตะวันตก ส่งผลให้เกิดการขยายขอบเขตของการสร้างสรรค์ศิลปะ ที่มีความยืดหยุ่นทางรูปแบบและวิธีคิด (Nuadsawad, 2015) ที่สามารถทำให้ผู้เรียนได้สร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมไทยร่วมสมัยที่นำ เนื้อหา รูปแบบ เทคนิควิธีการ และวัสดุอุปกรณ์ของจิตรกรรมไทยประเพณีมาใช้ โดยสอดคล้องไปกับหลักการของการอนุรักษ์จิตรกรรมไทยในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งการอนุรักษ์ในเชิงรักษา และการอนุรักษ์ในการศึกษาและเผยแพร่

Sinlarat (2014) กล่าวถึงคุณลักษณะของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ที่ต้องมีทักษะการคิดวิเคราะห์ และการบูรณาการองค์ความรู้ที่หลากหลาย เป็นผู้ที่มีความคิดสร้างสรรค์ และสามารถสร้างความรู้และนวัตกรรมใหม่ที่สร้างเอกลักษณ์บนพื้นฐานจารีตวัฒนธรรมที่แตกต่าง ตลอดจนผสมผสานจารีตที่แตกต่างหลากหลาย และความเป็นพลเมืองโลกสู่จารีตใหม่ ซึ่งก่อนอื่นต้องเข้าใจในวัฒนธรรมของตนเองด้วยเช่นกัน โดยสอดคล้องกับหลักสูตรศิลปศึกษาซึ่งมีจุดมุ่งหมายที่ชัดเจนในการเตรียมความพร้อมและพัฒนาศักยภาพทางการศึกษาและในวงการศิลปะ อาทิ ครูศิลปะประจำการและนอกประจำการ ศิลปิน และภัณฑารักษ์ โดยคุณลักษณะของผู้เรียนต้องมีความรอบรู้ในหลักการ แนวคิด ทฤษฎี เนื้อหาวิชาชีพอานทางด้านศิลปะ พร้อมทั้งมีสุนทรียภาพ สามารถวิเคราะห์ วิพากษ์ วิจัยงาน

ออกแบบและสร้างสรรค์ มีความเข้าใจเกี่ยวกับงานวิจัย งานสร้างสรรค์ และงานนวัตกรรม ศูนย์วัดศิลป์ (Office of The Higher Education Commission, 2019)

ดังนั้นรายวิชาจิตรกรรมไทยร่วมสมัยเชิงอนุรักษ์หลักสูตรศิลปศึกษาระดับปริญญาบัณฑิต จึงเป็นการเตรียมความพร้อมให้กับบุคลากรทางการศึกษาและในวงการศิลปะในอนาคต ผ่านการเรียนรู้ในทางทฤษฎีและการปฏิบัติงานในลักษณะของการสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมไทยร่วมสมัยที่คำนึงถึงหลักในการอนุรักษ์ให้แก่ผู้เรียนในรายวิชา เพื่อให้ผู้เรียนในรายวิชาสามารถนำองค์ความรู้ด้านนี้ไปถ่ายทอดสู่ผู้เรียนในชั้นพื้นฐานและเผยแพร่สู่สังคมต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาเนื้อหาและวิธีการสอนการสร้างสรรค์และการอนุรักษ์ทางด้านจิตรกรรมไทย
2. เพื่อพัฒนารายวิชาจิตรกรรมไทยร่วมสมัยเชิงอนุรักษ์หลักสูตรศิลปศึกษาระดับปริญญาบัณฑิต

การทบทวนวรรณกรรม

ในการวิจัยเรื่องการพัฒนาวิชาจิตรกรรมไทยร่วมสมัยเชิงอนุรักษ์หลักสูตรศิลปศึกษาระดับปริญญาบัณฑิต ได้ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลพื้นฐานจากเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อหาความเชื่อมโยงขององค์ความรู้ในด้านการอนุรักษ์ที่สามารถนำมาบูรณาการความรู้ร่วมกับทางด้านจิตรกรรมไทยและจิตรกรรมไทยร่วมสมัย โดยมีหัวข้อในการศึกษา ดังนี้

จิตรกรรมไทยประเพณี เป็นศิลปกรรมแขนงหนึ่งที่มีเอกลักษณ์เฉพาะแตกต่างไปจากจิตรกรรมในดินแดนอื่น ถึงแม้ว่าเดิมทีจะได้รับอิทธิพลมาจากที่อื่นก็ตาม แต่เมื่อผ่านกาลเวลาจนเกิดการขัดเกลาจากช่างเขียนไทยเป็นเวลานานนับร้อยปี ผ่านการพัฒนาทั้งรูปแบบ เทคนิค กระบวนการ และเนื้อหาของช่างในแต่ละยุคซึ่งสืบทอดต่อกันมารุ่นสู่รุ่น จนท้ายที่สุดก็เกิดเอกลักษณ์ของจิตรกรรมไทยที่มีความโดดเด่นและแปลกแตกต่างออกไป โดยแสดงลักษณะความวิจิตรงดงาม ประณีตอ่อนช้อยที่แฝงไปด้วยอารมณ์และความรู้สึกอย่างลึกซึ้ง ซึ่งสามารถสะท้อนถึงชีวิตจิตใจและความรู้สึกนึกคิด เป็นสิ่งบอกเล่าถึงสังคมความเป็นอยู่ ขนบธรรมเนียม ศาสนา และประวัติศาสตร์ (Sukkeaw, 2006) ซึ่งจำแนกคุณค่าของจิตรกรรมไทยได้ 2 ประการ ได้แก่ คุณค่าทางด้านเนื้อหาเรื่องราว อันประกอบไปด้วยพุทธประวัติ ชาดก คติธรรม ความเชื่อ และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ซึ่งเปรียบเป็นบันทึกทางประวัติศาสตร์รูปแบบหนึ่ง คุณค่าทางด้านรูปร่างรูปทรงที่ปรากฏก็มีความสำคัญเช่นกัน เพราะถือเป็นสิ่งแรกที่สัมผัสผ่านการมองเห็นของผู้ชม ดังนั้นองค์ประกอบ สี ลวดลาย ตัวภาพ และรวมไปถึงเทคนิควิธีการที่ทำให้เกิดองค์ประกอบเหล่านี้ ก็เป็นสิ่งที่สำคัญในการถ่ายทอดเนื้อหาและเรื่องราว (Maneechot, 1986)

การอนุรักษ์จิตรกรรมไทย แปลว่า การดูแลรักษาจิตรกรรมไทย เพื่อให้คงคุณค่าไว้ซึ่งหมายถึง การป้องกัน การรักษา การสงวน การปฏิสังขรณ์และการบูรณะ ซึ่งในส่วนนี้จะเรียกกันว่าเป็น การอนุรักษ์ในเชิงรักษา เพื่อให้หลักฐานจากอดีตยังคงอยู่ต่อไปให้นานที่สุด ผ่านกระบวนการวิจัยค้นคว้าทางศิลปะ วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีมาช่วยชะลอความเสื่อมสภาพ (Thiamchan, 2015) ในอีกส่วนหนึ่งของการอนุรักษ์ คือ การศึกษาค้นคว้าและเผยแพร่ความรู้ให้คนทั่วไปได้เห็นถึงคุณค่าและความสำคัญ เพราะจะไม่เกิดประโยชน์ในการรักษาวัตถุโบราณไว้ หากไม่ได้มีการศึกษาและเผยแพร่ต่อไป เนื่องจากวัตถุก็มีแต่เสื่อมสภาพลงไปตามการเวลา ถึงแม้จะใช้กระบวนการต่าง ๆ มาช่วยการเสื่อมสภาพก็ตาม แต่องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาและเผยแพร่จะคงอยู่ต่อไปไม่มีที่สิ้นสุด นอกจากนี้ยังมีวิธีการสืบทอดจิตรกรรมไทยประเพณีอีกทางหนึ่งคือ การประยุกต์รูปแบบไปในลักษณะของจิตรกรรมร่วมสมัย เช่น เดิมจิตรกรรมไทยประเพณีมักใช้ประดับอาคารทางพระพุทธศาสนาทำให้คนส่วนใหญ่รู้สึกว่าเป็นสิ่งสูงส่งและไกลตัว อาจมีการปรับรูปแบบและเนื้อหาให้มีลักษณะร่วมสมัย เพราะเสมือนเป็นการทำให้จิตรกรรมไทยใกล้ชิดกับชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนในยุคปัจจุบันมากขึ้น เพื่อสร้างความคุ้นเคย ความรู้สึกหวงแหน และต้องการอนุรักษ์สืบทอดให้คงอยู่ต่อไป (Bhirasri, 1959)

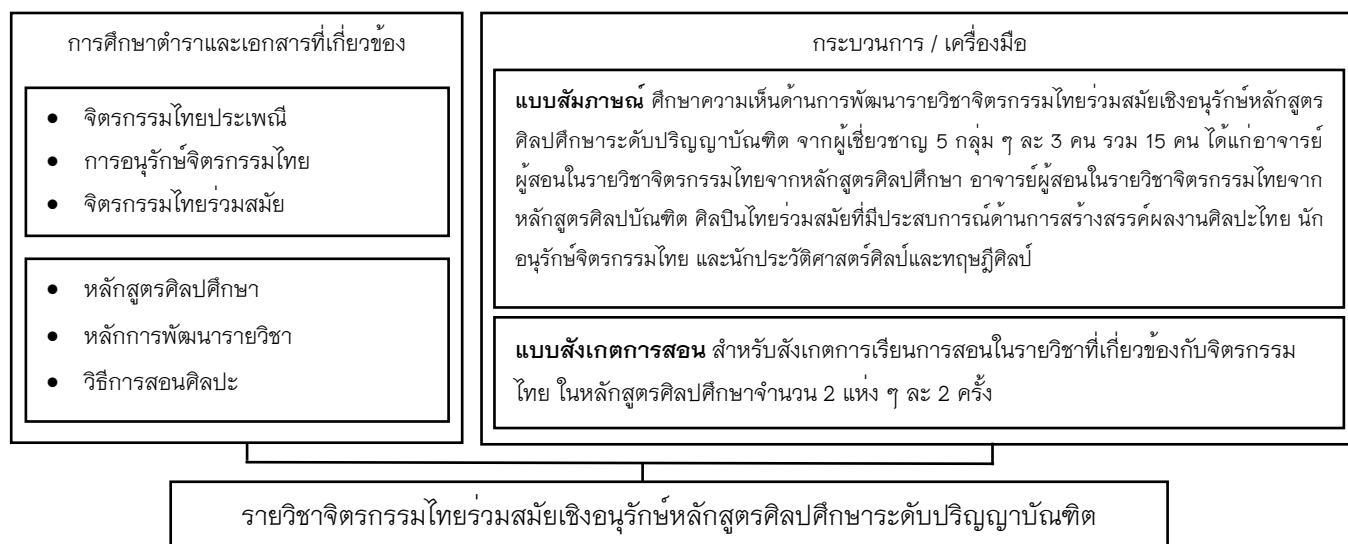
จิตรกรรมไทยร่วมสมัย แม้ว่าเป็นการทำความเข้าใจศิลปะอันริเริ่มจากการเลียนแบบอย่างชาติตะวันตก และมีทัศนคติที่มองความเป็นวัฒนธรรมตะวันตกเป็นของใหม่ จากนั้นจึงเริ่มศึกษาและกระทำตามอย่างตะวันตกอย่างมีแบบแผน หากแต่ประเทศไทยก็มีศิลปวัฒนธรรมเฉพาะตนที่ชัดเจน ดังนั้นถึงแม้ว่าศิลปะสมัยใหม่ทางตะวันตกจะเข้ามา แต่ด้วยรากฐานชนบของจิตรกรรมไทยที่เข้มแข็งจึงทำให้ยังคงสืบต่อ พร้อมทั้งทำการผสมผสานกับความแปลกใหม่ที่เข้ามา จนสร้างอัตลักษณ์ของการเป็นร่วมสมัยที่แตกต่างไปจากดินแดนอื่น ๆ (Nuadsawad, 2015) ซึ่งอาจอยู่ในรูปแบบของการหยิบยืม เนื้อหา รูปแบบ เทคนิควิธีการของจิตรกรรมไทยประเพณีมาประยุกต์ใช้ หรืออาจจะเป็นลักษณะของการแสดงออกในแนวทางใหม่ไปเลยก็สามารถเป็นได้เช่นกัน

ทักษะที่ควรส่งเสริมให้แก่ผู้เรียนเพื่อที่จะเป็นประชากรโลกที่มีคุณภาพ ตอบสนองต่อความต้องการในศตวรรษที่ 21 แบ่งออกเป็น 3 ประการหลัก คือ ทักษะด้านการเรียนรู้และนวัตกรรม เป็นการผลิตผู้เรียนที่ให้มีทักษะในการคิดขั้นสูง ทักษะด้านสารสนเทศ ส่งเสริมให้รู้เท่าทันสื่อและเทคโนโลยีสารสนเทศ และด้านสุดท้ายได้แก่ ทักษะชีวิตและงานอาชีพ ส่งเสริมเรื่องการอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม และทักษะในการสร้างงานและประกอบอาชีพที่เปี่ยมไปด้วยคุณภาพ (Battelle for Kids, 2019) โดยสอดคล้องไปกับมาตรฐานผลการเรียนรู้สาขาครุศาสตร์และสาขาศึกษาศาสตร์ ที่กำหนดมาตรฐานสำหรับผู้เรียนในหลักสูตรนี้ทั้ง 6 ด้าน ได้แก่ ด้านคุณธรรมและจริยธรรม ด้านความรู้ ด้านทักษะปัญญา ด้านทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ ด้านทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสารและการใช้เทคโนโลยี และด้านวิทยาการจัดการเรียนรู้ (Office of The Higher Education Commission, 2019)

วิธีการสอนศิลปะนั้นสามารถสอนได้หลากหลายรูปแบบ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่าการสอนศิลปะนั้นอยู่ในประเภทใด และวิธีการสอนใดที่จะตอบสนองและให้ผลลัพธ์ที่ดีที่สุดกับประเภทนั้น ๆ ซึ่งขึ้นอยู่กับความชำนาญของผู้สอนที่จะเลือกใช้วิธีการสอนที่เหมาะสมที่สุด โดยแบ่งให้เห็นชัดเจนทั้งหมด 10 วิธีการ ได้แก่ วิธีสอนแบบบรรยาย วิธีสอนโดยให้ผู้เรียนแสดงออกด้วยตนเอง วิธีสอนแบบสาธิต วิธีสอนแบ่งกลุ่มอภิปราย วิธีสอนแบบวิเคราะห์และวิจารณ์ผลงานศิลปะ วิธีสอนแบบปฏิบัติ วิธีสอนแบบเอกัตศึกษา วิธีสอนแบบบูรณาการ วิธีสอนโดยใช้คอมพิวเตอร์ และวิธีการสอนโดยพาไปนอกสถานที่ (Wattanasin, 1998) ซึ่งในรายวิชาที่เน้นการสอนแบบปฏิบัติยังสามารถแบ่งออกเป็น 2 รูปแบบคือ รูปแบบการสอนที่เน้นไปที่ตัวผลงาน และรูปแบบการสอนที่เน้นกระบวนการมากกว่าตัวผลงาน (Bates, 2000)

จากการวิจัยเอกสารที่เกี่ยวข้องแสดงให้เห็นถึงแนวทางในการพัฒนารายวิชาจิตรกรรมไทยร่วมสมัยเชิงอนุรักษ์หลักสูตรศิลปศึกษาระดับปริญญาบัณฑิต เนื่องจากองค์ความรู้ทางด้านจิตรกรรมไทย ประเพณี การอนุรักษ์จิตรกรรมไทย และจิตรกรรมไทยร่วมสมัย ที่ทำการศึกษามาแสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยง ด้วยการอนุรักษ์ที่มี 2 รูปแบบหลัก ๆ อันได้แก่ การอนุรักษ์เชิงรักษาและการอนุรักษ์ในรูปแบบของการศึกษาและเผยแพร่ โดยการส่งเสริมให้ผู้เรียนศึกษาและต่อยอดในการสร้างสรรค์จิตรกรรมไทยร่วมสมัยกันนับได้ว่าเป็นการอนุรักษ์รูปแบบของการศึกษาและเผยแพร่ โดยจะควบคู่ไปกับการสร้างความเข้าใจในด้านการอนุรักษ์เพื่อให้ผู้เรียนจะได้เข้าใจบริบทของการอนุรักษ์ที่ตนเองทำได้ พร้อมกับการสร้างความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการอนุรักษ์ในเชิงรักษาซึ่งเป็นความรู้ใหม่เพื่อที่จะได้เห็นภาพรวมของการอนุรักษ์เมื่อหาจุดเชื่อมโยงกับทักษะในศตวรรษที่ 21 ที่พึงมีของผู้เรียนในหลักสูตรศิลปศึกษา จะอยู่ในมุมของการคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ตลอดจนการสร้างนวัตกรรมทางศิลปะที่ได้จากการให้ผู้เรียนสร้างสรรค์ผลงาน อีกมุมหนึ่งคือ ด้านศิลปวัฒนธรรม การเปิดรับวัฒนธรรมที่หลากหลาย ยอมรับความแตกต่าง และผสมผสานวัฒนธรรมเข้าด้วยกัน ดังนั้นจึงต้องให้ผู้เรียนมีความเข้าใจในวัฒนธรรมของตนเองด้วย ส่งผลให้ศิลปวัฒนธรรมประจำชาติจึงเป็นสิ่งที่ควรส่งเสริมอย่างยิ่ง เพราะจะเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่จะต่อยอดไปสู่สร้างสรรค์และสร้างนวัตกรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะประจำชาติได้ในอีกทางหนึ่ง ซึ่งกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา คุรุศาสตร์และศึกษาศาสตร์ ได้มีการมุ่งเน้นให้เห็นถึงความสำคัญในการคิดสร้างสรรค์สิ่งใหม่และสามารถถ่ายทอดต่อไปได้ในอนาคตเช่นกัน

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาและรวบรวมข้อมูลพื้นฐานจากเอกสาร ตำรา งานวิจัย บทความที่เกี่ยวข้อง การศึกษาเอกสารทั้งในและต่างประเทศประกอบด้วยด้านต่าง ๆ ดังนี้

- 1) จิตรกรรมไทย ได้แก่ ความหมาย รูปแบบ และคุณค่าของจิตรกรรมไทย
- 2) การอนุรักษ์จิตรกรรมไทย ได้แก่ ความหมาย ความสำคัญ รูปแบบ และกระบวนการอนุรักษ์จิตรกรรมไทย
- 3) จิตรกรรมไทยร่วมสมัย ได้แก่ ความหมาย ความเป็นมา และคุณค่าของจิตรกรรมไทยร่วมสมัย
- 4) ทักษะของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ในด้านความริเริ่มสร้างสรรค์และนวัตกรรมทางศิลปะ และมาตรฐานของผู้เรียนในหลักสูตรศิลปศึกษา

5) การพัฒนารายวิชา ได้แก่ รูปแบบการสอนศิลปะ และขั้นตอนในการพัฒนารายวิชา

ขั้นตอนที่ 2 การเก็บข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญเพื่อนำมาพัฒนารายวิชาจิตรกรรมไทยร่วมสมัยเชิงอนุรักษ์หลักสูตรศิลปศึกษาระดับปริญญาบัณฑิต

กลุ่มตัวอย่าง

อาจารย์ผู้สอนในรายวิชาจิตรกรรมไทยจากหลักสูตรศิลปศึกษา อาจารย์ผู้สอนในรายวิชาจิตรกรรมไทยจากหลักสูตรศิลปบัณฑิต ศิลปินไทยร่วมสมัยที่มีประสบการณ์ด้านการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะไทย นักอนุรักษ์จิตรกรรมไทย นักประวัติศาสตร์ศิลป์และนักทฤษฎีศิลป์ เลือกกลุ่มตัวอย่างโดยวิธีการเลือกเจาะจง (purposive sampling) ทั้งหมด 5 กลุ่ม ๆ ละ 3 คน รวมจำนวนทั้งหมด 15 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

1) แบบสัมภาษณ์ จำนวน 5 ฉบับ ตามความเชี่ยวชาญของผู้เชี่ยวชาญในแต่ละด้าน โดยแบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบ

ตอนที่ 2 ข้อมูลความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับการพัฒนารายวิชาจิตรกรรมไทยร่วมสมัยเชิงอนุรักษ์หลักสูตรศิลปศึกษาระดับปริญญาบัณฑิต

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะ

2) แบบสังเกตการสอน แบ่งออกเป็น 3 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 ด้านความพร้อมในการจัดการเรียนรู้ ประกอบด้วย ผู้สอน ผู้เรียน และสถานที่

ตอนที่ 2 ด้านเนื้อหา ประกอบด้วย เนื้อหาด้านจิตรกรรมไทยประเพณี เนื้อหาด้านจิตรกรรมไทยร่วมสมัย และเนื้อหาด้านการอนุรักษ์จิตรกรรมไทย

ตอนที่ 3 วิเคราะห์ผลงาน ประกอบด้วย รูปแบบของผลงาน เนื้อหาของผลงาน วัสดุเทคนิคและกระบวนการ และแนวความคิดของผลงาน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยผ่านการตรวจสอบคุณภาพ โดยให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่านพิจารณาตรวจสอบความครอบคลุมของเนื้อหา (Content-Validity) เพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น การตรวจสอบความตรงด้านเนื้อหาตรวจสอบโดยการคำนวณหาดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับเนื้อหา (Item Objective Congruence: IOC) โดยมีค่าความตรงตามเนื้อหาเท่ากับ 0.96

การเก็บรวบรวมข้อมูล

นำแบบสัมภาษณ์ไปสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด 5 ด้าน ๆ ละ 3 คน รวม 15 คน และนำแบบสังเกตการสอนไปเก็บข้อมูลการเรียนการสอนในชั้นเรียนที่เกี่ยวข้องกับจิตรกรรมไทยในหลักสูตรศิลปศึกษา 2 สถาบัน ๆ ละ 2 ครั้ง โดยเฉลี่ยครั้งละ 2 ชั่วโมง โดยประเด็นในการสังเกตประกอบด้วย ความพร้อมในการจัดการเรียนรู้ เนื้อหาและกระบวนการสอน และวิเคราะห์ผลงานของผู้เรียนในชั้นเรียน

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

1) แบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีการจัดหมวดหมู่กลุ่มคำและประโยคหลักที่ได้จากการสัมภาษณ์ (Content Analysis) เพื่อสรุปบทสัมภาษณ์ออกมาเป็นตารางและความเรียง

2) แบบสังเกตการสอน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีการจัดหมวดหมู่ประเด็นที่ได้จากการสังเกตการสอน (Content Analysis) เพื่อสรุปบทสัมภาษณ์ออกมาเป็นตารางและความเรียง

จริยธรรมวิจัยในคน คณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมวิจัยในคนกลุ่มสหสถาบัน ชุดที่ 2 สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พิจารณาให้โครงการวิจัย

ที่ 045/63 เรื่อง การพัฒนารายวิชาจิตรกรรมไทยร่วมสมัยเชิงอนุรักษ์หลักสูตรศิลปศึกษาระดับปริญญา
 บัณฑิต (CONTEMPORARY CONSERVATIVE THAI PAINTING COURSE DEVELOPMENT FOR
 UNDERGRADUATE ART EDUCATION CURRICULUM) ผ่านการพิจารณาจริยธรรมวิจัยในคน แบบลด
 ขั้นตอน (Expedited Review)

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาเนื้อหาและวิธีการสอนการสร้างสรรค์และการอนุรักษ์ทางด้าน
 จิตรกรรมไทย ผลการวิจัยพบว่า องค์ความรู้ทางด้านการอนุรักษ์จิตรกรรมไทยที่สามารถจัดการเรียน
 การสอนควบคู่ไปกับการสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมไทยร่วมสมัยได้ โดยความเห็นของผู้เชี่ยวชาญทั้ง
 5 ด้านที่มีความสอดคล้องกันโดยประกอบด้วยประเด็น ดังนี้ ด้านจิตรกรรมไทย ควรมีการส่งเสริมให้
 เห็นคุณค่าทางด้านจิตรกรรมไทยทั้งคุณค่าในด้านเนื้อหาและรูปแบบ พร้อมอธิบายรายละเอียดให้เกิด
 ความเข้าใจอย่างแท้จริง เพราะเมื่อผู้เรียนเห็นถึงคุณค่าแล้ว ทำให้เกิดความรู้สึกหวงแหนและต้องการ
 อนุรักษ์ ซึ่งด้านการอนุรักษ์จิตรกรรมไทย แรกเริ่มจำเป็นต้องรู้ขั้นตอนกระบวนการเบื้องต้นไว้ซึ่งก็คือ
 การอนุรักษ์เชิงรักษา จากนั้นต้องสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ ซึ่งมีบางบริบทที่ผู้เรียนใน
 หลักสูตรมีส่วนร่วมได้ โดยหลัก ๆ คือ ด้านการศึกษาและเผยแพร่ โดยการสร้างสรรค์จิตรกรรมไทย
 ร่วมสมัยที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักที่จะนำคุณค่าทางจิตรกรรมไทยประเพณีมาพัฒนาและต่อยอด
 หายที่สุดเป็นการอนุรักษ์เชิงป้องกัน เป็นการอนุรักษ์อีกรูปแบบหนึ่งที่ผู้เรียนศิลปะสามารถทำได้ ซึ่งเกิด
 จากความเข้าใจคุณค่าของจิตรกรรมไทย และรวมไปถึงความรู้ในการที่จะไม่ทำให้ศิลปวัตถุเสื่อมโทรม
 จากการกระทำสิ่งใดที่ผิดประเภทผิดรูปแบบจนทำให้จิตรกรรมไทยเกิดความเสียหาย

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อพัฒนารายวิชาจิตรกรรมไทยร่วมสมัยเชิงอนุรักษ์หลักสูตรศิลปศึกษาระดับปริญญา
 บัณฑิต จากการสังเคราะห์ข้อมูลจากตำราและเอกสารที่เกี่ยวข้องพร้อมทั้งแบบ
 สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ แสดงให้เห็นหลักการในการพัฒนารายวิชาจากการนำองค์ความรู้ด้านการ
 อนุรักษ์จิตรกรรมไทย อันเป็นองค์ความรู้ในการเก็บรักษาศิลปวัตถุและการสืบสานจิตรกรรมไทย
 ประเพณีดั้งเดิม โดยมุ่งเน้นทางด้านเทคนิคและกระบวนการแบบภูมิปัญญาช่างไทยโบราณ มาบูรณา
 การร่วมกับจิตรกรรมไทยร่วมสมัย ซึ่งเป็นการแสวงหาการแสดงออกทางศิลปะในรูปแบบใหม่ ซึ่งเป็น
 อิทธิพลจากศิลปะร่วมสมัยที่มีกระบวนการ รูปแบบ และวิธีคิดแบบใหม่ โดยส่งเสริมให้ผู้เรียน
 สร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมไทยร่วมสมัยที่แปลกใหม่ที่คำนึงถึงหลักการอนุรักษ์จิตรกรรมไทย ซึ่งการ
 ผสมผสานนี้จะหมายถึงคำว่าจิตรกรรมไทยร่วมสมัยเชิงอนุรักษ์ที่ใช้ในวิจัยครั้งนี้ เพราะในมุมมองของผู้เรียน
 ในหลักสูตรศิลปศึกษานั้นไม่สามารถลงมืออนุรักษ์เต็มตัว ดังนั้นการสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมไทย
 ร่วมสมัยก็เป็นหนึ่งในการอนุรักษ์ ในประการแรกคือ การสืบสานมรดกทางศิลปวัฒนธรรมของชาติให้
 ยังคงดำเนินต่อไป ซึ่งผ่านการศึกษาและเผยแพร่ออกมาในรูปแบบของจิตรกรรมไทยร่วมสมัย ประการ
 ที่สอง ความรู้ในการอนุรักษ์เชิงป้องกัน ซึ่งเกิดมาจากความเข้าใจในการอนุรักษ์เชิงรักษาและการ

อนุรักษ์ในการศึกษาและเผยแพร่ ที่มีส่วนสำคัญในการทำงานสร้างสรรค์เช่นกัน เพราะเมื่อศึกษาจนเข้าใจเรื่องของวัสดุหรือกระบวนการที่เหมาะสมในการทำงานจะส่งผลให้ผลงานที่สร้างสรรค์ขึ้นใหม่เกิดความคงทนแข็งแรง เปรียบเสมือนได้ทำการอนุรักษ์ตั้งแต่การสร้างผลงานและเป็นการแก้ปัญหาที่ต้นเหตุ พร้อมทั้งเสริมสร้างคุณลักษณะของผู้เรียนให้สามารถเผยแพร่องค์ความรู้เหล่านี้ต่อไปยังผู้อื่นได้

โดยองค์ประกอบของรายวิชาจิตรกรรมไทยร่วมสมัยเชิงอนุรักษ์หลักสูตรศิลปศึกษาระดับปริญญาบัณฑิต มีดังนี้

1. วัตถุประสงค์

ในการกำหนดวัตถุประสงค์ของรายวิชาจิตรกรรมไทยร่วมสมัยเชิงอนุรักษ์หลักสูตรศิลปศึกษาระดับปริญญาบัณฑิต จากความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญประกอบด้วย 3 ข้อ คือ 1) ให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับจิตรกรรมไทยประเพณีและร่วมสมัยทั้งในด้านประวัติศาสตร์ความเป็นมา รวมถึงวิธีการสร้างสรรค์ พร้อมทั้งมีความเข้าใจในด้านการอนุรักษ์ 2) ผู้เรียนสามารถสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมไทยร่วมสมัยเชิงอนุรักษ์ได้ 3) ผู้เรียนสามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ทั้งทางทฤษฎีและปฏิบัติได้

2. เนื้อหาในรายวิชา

เนื้อหาในรายวิชาจากความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญมีทั้งหมด 3 หัวข้อหลัก ๆ ดังนี้ 1) เนื้อหาด้านจิตรกรรมไทยประเพณี มุ่งเน้นด้านเทคนิคและกระบวนการตามแบบจิตรกรรมไทยประเพณี ได้แก่ จิตรกรรมไทยสีฝุ่น ลายรดน้ำ และลายกำมะลอ ก่อนที่จะเชื่อมโยงไปสู่คุณค่าด้านเนื้อหาและรูปแบบของจิตรกรรมไทยในชั้นสร้างผลงาน 2) เนื้อหาด้านการอนุรักษ์จิตรกรรมไทย สร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ในขอบเขตที่เหมาะสมกับหลักสูตรศิลปศึกษา ซึ่งประกอบด้วย การอนุรักษ์เชิงรักษาเบื้องต้น การอนุรักษ์ในการศึกษาและเผยแพร่ และการอนุรักษ์เชิงป้องกัน 3) เนื้อหาจิตรกรรมไทยร่วมสมัย ได้แก่ ความเป็นมา ความหมาย คุณค่า และลักษณะของจิตรกรรมไทยร่วมสมัย

3. กิจกรรมการเรียนการสอน

กิจกรรมการสอนในรายวิชาจิตรกรรมไทยร่วมสมัยเชิงอนุรักษ์หลักสูตรศิลปศึกษาระดับปริญญาบัณฑิต ประกอบไปด้วย 1) จากเนื้อหาที่เน้นไปในทิศทางของการสร้างผลงานจิตรกรรมไทย ส่งผลให้กิจกรรมในการสอนส่วนใหญ่จะอยู่ในรูปแบบการสอนโดยให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติงานด้วยตนเอง ในส่วนแรกจะอยู่ในรูปแบบของการ workshop ด้านเทคนิคและกระบวนการทางจิตรกรรมไทยประเพณี ให้ผู้เรียนได้ทดลองวิธีการตามแบบภูมิปัญญาช่างไทยโบราณ เช่น การบดสี การเตรียมกาว การเตรียมพื้น ตลอดจนการเขียนภาพ ซึ่งคนที่ไม่เคยสัมผัสอาจมองว่าล้าสมัย แต่ผู้ที่เรียนอาจเกิดความมหัศจรรย์และความสนุกในกระบวนการเหล่านั้น ถึงแม้ต้องใช้เวลาค่อนข้างมากแต่ก็คุ้มค่าในการหล่อหลอมให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าการด้านกระบวนการ ในส่วนที่สอง ให้ผู้เรียนสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมไทยร่วมสมัยเชิงอนุรักษ์ เป็นการให้ผู้เรียนนำเทคนิคและกระบวนการแบบภูมิปัญญาช่างไทยมาสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมไทยร่วมสมัย ที่เปิดกว้างทางด้านรูปแบบ เนื้อหา และแนวความคิด ให้เกิดผลงานที่แปลกใหม่ด้วยพื้นฐานของเทคนิควิธีการแบบโบราณ 2) การสอนแบบบรรยาย การ

บรรยายองค์ความรู้หรือตัวทฤษฎีในแต่ละหัวข้อในการเริ่มชั้นเรียนในหัวข้อนั้น ๆ เป็นสิ่งจำเป็นก่อนจะลงมือปฏิบัติ เพื่อสร้างความเข้าใจในด้านประวัติความเป็นมา รูปแบบ และวิธีการ ซึ่งการบรรยายสามารถเกิดขึ้นได้ในระหว่างผู้เรียนลงปฏิบัติงาน เพราะอาจมีประเด็นบางอย่างที่ผู้สอนจำเป็นต้องชี้แนะรายบุคคล 3) การสอนแบบสาธิต ในการเรียนที่เน้นปฏิบัติควรมีการสาธิตกระบวนการทำงานให้แก่ผู้เรียน โดยเฉพาะการ workshop ด้านเทคนิคและกระบวนการทางจิตรกรรมไทยประเพณี เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจในกระบวนการ เนื่องจากผู้เรียนจะได้เห็นขั้นตอนการทำงานจริง ก่อนที่จะไปลงมือทำด้วยตนเอง 4) การศึกษานอกสถานที่ เป็นสิ่งที่จำเป็นต่อการเรียนและสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมไทย เพราะควรพาไปดูผลงานจริงทั้งจิตรกรรมไทยประเพณีและร่วมสมัย หรือพาไปดูงานจากผู้เชี่ยวชาญในการทำงานด้านจิตรกรรมไทยแขนงต่าง ๆ 5) ฝึกทักษะในการนำเสนอผลงาน ให้ผู้เรียนใช้ผลงานของตนเองให้เปรียบเสมือนสื่อการสอน เพื่อส่งเสริมให้เกิดทักษะในการสอนและเผยแพร่ความรู้ที่ตนเองศึกษาและสร้างสรรค์มา

4. สื่อการสอน

สื่อการสอนในรายวิชาจิตรกรรมไทยร่วมสมัยเชิงอนุรักษ์หลักสูตรศิลปศึกษาระดับปริญญาบัณฑิต มีด้วยกัน 5 ประการ 1) ภาพตัวอย่างผลงาน เป็นภาพตัวอย่างผลงานจิตรกรรมไทยประเพณี และภาพผลงานจิตรกรรมไทยร่วมสมัยของศิลปินหลาย ๆ คน รวมไปถึงภาพกระบวนการทำงาน ที่จำเป็นต้องใช้ประกอบไปกับการบรรยาย 2) หากว่ามีการพาไปเรียนรู้นอกสถานที่ เป็นสิ่งที่ดีเพราะผู้เรียนจะได้เห็นผลงานจริง สถานที่ทำงานจริง เห็นสิ่งจริงของผลงาน ขนาดจริง และบรรยากาศจริง ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกที่มากกว่าการเปิดภาพตัวอย่างจากการฉายสไลด์หรือหนังสือ 3) วัสดุในการสาธิตและปฏิบัติงาน วัสดุแบบภูมิปัญญาช่างไทยและวัสดุทดแทนที่ใช้ในการทำงานเพื่อสร้างประสบการณ์ทางการสัมผัส และสามารถใช้ในการประกอบการบรรยายด้วย เช่นกัน อาทิ สี กาว กระดาษ ดินสอพอง ยางรัก แผ่นทองคำเปลว เป็นต้น

5. การวัดและประเมินผล

การวัดและประเมินผล จากความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ แบ่งออกเป็น 4 รูปแบบ 1) ผลงานการสร้างสรรค์ของผู้เรียนจะเป็นตัวสะท้อนความเข้าใจในทุกองค์ประกอบทั้งทางด้านประวัติศาสตร์ รูปแบบ เทคนิค กระบวนการคิดวิเคราะห์ และแนวคิดในการสร้างสรรค์ผลงาน ว่าใช้อะไรมาประยุกต์ใช้ในผลงาน มีที่มาอย่างไร พร้อมทั้งสามารถดูถึงความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมายว่าสำเร็จหรือไม่ 2) ใบงานแบบสอบถาม หรือให้ทำรายงานค้นคว้า เพื่อวัดความรู้ความเข้าใจในด้านทฤษฎี 3) ประเมินกระบวนการทำงาน ได้แก่ การตรวจความคืบหน้า แสดงให้เห็นถึงการวางแผนการทำงาน การตรวจแบบร่าง เพื่อสำรวจความเข้าใจของผู้เรียนต่อหัวข้อที่ใช้ในการสร้างสรรค์และการหาอ้างอิง 4) การนำเสนอผลงาน เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่ทำให้เห็นความรู้ความเข้าใจจากการอธิบายในสิ่งที่ทำมา และในหลักสูตรศิลปศึกษาต้องเน้นเรื่องถ่ายทอดความรู้ที่ได้จากการทำงานด้วย เพราะจะต้องเป็นผู้สอนต่อไปในอนาคต

อภิปรายผลการวิจัย

ดังผลการวิจัยที่พบว่า สามารถพัฒนารายวิชาที่นำองค์ความรู้ด้านการอนุรักษ์มาบูรณาการความรู้ร่วมกับจิตรกรรมไทยร่วมสมัยได้ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อผู้เรียนในหลักสูตรศิลปศึกษาและวงการศิลปะในประเทศไทย เนื่องจากว่าในการสำรวจรายวิชาจากหลักสูตรในหลายสถาบันทางด้านศิลปะและการการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านการอนุรักษ์ แสดงให้เห็นถึงการขาดแคลนบุคลากรทางด้านการอนุรักษ์ อาจเป็นผลของการมีหลักสูตรด้านการอนุรักษ์ที่มีค่อนข้างน้อย หรือรวมถึงการเรียนการสอนเกี่ยวกับการอนุรักษ์ที่ยังมีอยู่น้อยเช่นกันโดยเฉพาะในระดับปริญญาบัณฑิต ซึ่งการวิจัยนี้เป็นจุดเริ่มต้นในการแก้ปัญหาข้างต้น โดยเชื่อมโยงองค์ความรู้ด้านการอนุรักษ์ให้เข้าไปอยู่กับการเรียนการสอนในหลักสูตรศิลปศึกษา ในลักษณะของการร่วมไปกับการสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมไทยร่วมสมัย เพื่อสร้างผู้เรียนที่มีความรู้ทางด้านการอนุรักษ์จิตรกรรมไทย อันเป็นองค์ความรู้ในวิธีการรักษาศิลปวัตถุเบื้องต้นร่วมกับความเข้าใจในบริบทของการสืบสานจิตรกรรมไทยประเพณีดั้งเดิม โดยเฉพาะด้านเทคนิควิธีการ พร้อมทั้งมีความสามารถในการสร้างสรรค์จิตรกรรมไทยร่วมสมัยที่แสวงหาการแสดงออกของจิตรกรรมไทยในลักษณะใหม่บนพื้นฐานของหลักการอนุรักษ์

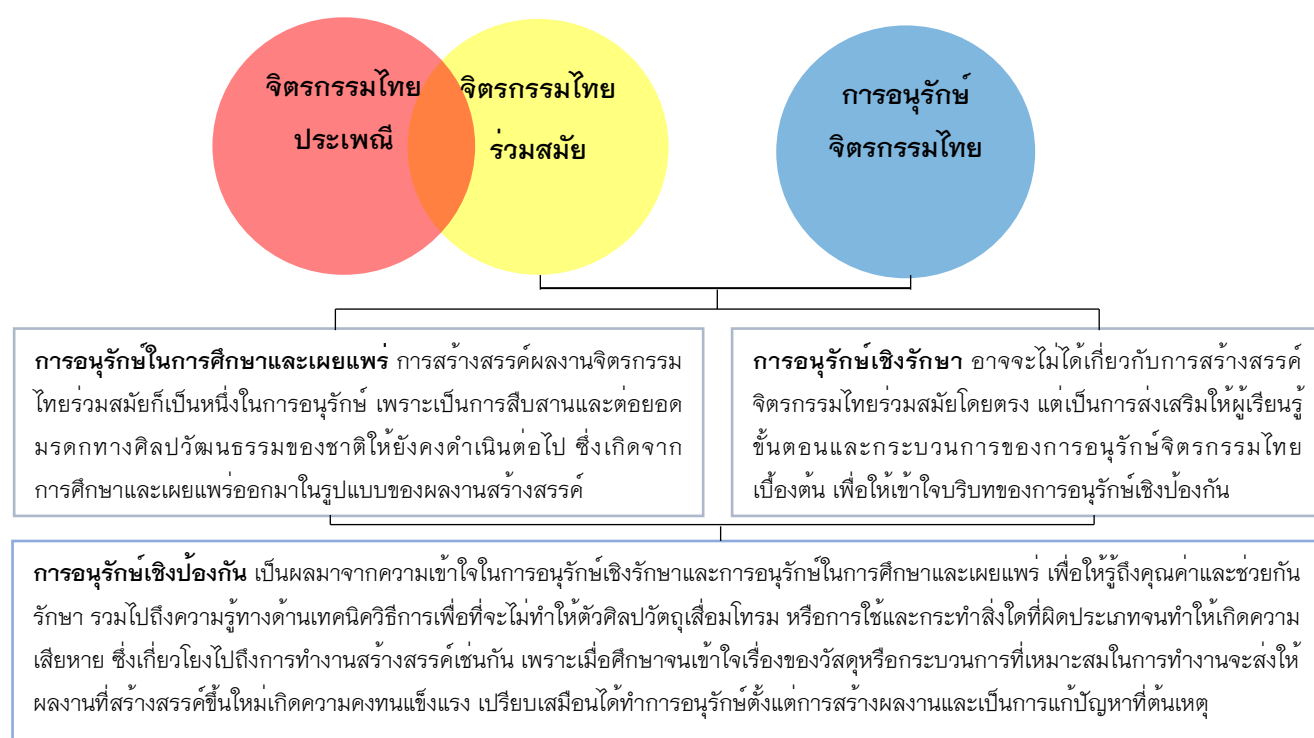
การเชื่อมโยงองค์ความรู้เกิดจากการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญแสดงให้เห็นถึงการสร้างองค์ความรู้ร่วมกันทางด้านจิตรกรรมไทยประเพณี การอนุรักษ์จิตรกรรมไทย และจิตรกรรมไทยร่วมสมัย โดย Na Songkhla (2004) กล่าวว่า จิตรกรรมไทยประเพณี เป็นจิตรกรรมไทยซึ่งเขียนขึ้นอย่างมีระเบียบแบบแผนเป็นที่นิยมและสืบเนื่องกันมาจนเป็นประเพณี เช่น ลักษณะของรูปแบบองค์ประกอบภาพ ขนาดสัดส่วน สี และเทคนิค ซึ่งท้ายที่สุดก็ต้องสรุปรวมให้ผู้เรียนเห็นถึงคุณค่าของจิตรกรรมไทย เพื่อที่จะได้เกิดความรู้สึกในการอนุรักษ์สิ่งเหล่านี้ไว้ โดยการอนุรักษ์สามารถแยกได้เป็น 2 ส่วนตามที่ Bhirasri (2502) กล่าวไว้ว่า ส่วนที่หนึ่ง คือ การอนุรักษ์จิตรกรรมไทยประเพณีดั้งเดิมให้คงอยู่ในสภาพดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ และส่วนที่สอง คือ การศึกษาค้นคว้าและเผยแพร่ความรู้ให้คนทั่วไปเห็นถึงคุณค่าและความสำคัญ รวมทั้งการสืบทอดจิตรกรรมไทยประเพณีด้วยการประยุกต์ให้เป็นงานจิตรกรรมร่วมสมัย ซึ่งตรงนี้ทำให้เห็นว่าการสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมไทยร่วมสมัยก็สามารถเป็นส่วนหนึ่งของการอนุรักษ์รูปแบบหนึ่ง เพราะการสร้างสรรค์เป็นผลของการศึกษา วิเคราะห์ และนำมาพัฒนาต่อยอด กลับไปสู่สังคม ซึ่งการพัฒนาทางความคิดนี้สอดคล้องกับทักษะในศตวรรษที่ 21 ว่าด้วยเรื่องของความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และสร้างนวัตกรรมเช่นเดียวกับที่ Office of The Higher Education Commission (2019) กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ของสาขาครุศาสตร์และศึกษาศาสตร์ด้านทักษะทางปัญญาที่ระบุในข้อ 5.3.2 ว่าผู้เรียนจะต้องสามารถคิดริเริ่มและพัฒนาอย่างสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายที่ดีมากกว่าการแค่ศึกษาและเผยแพร่ในรูปแบบเดิมที่เคยมีอยู่ แต่เป็นการส่งเสริมการคิดพัฒนาต่อยอดและขยายการขอบเขตของการอนุรักษ์ให้กว้างยิ่งขึ้น

ในส่วนของการพัฒนารายวิชาจิตรกรรมไทยร่วมสมัยเชิงอนุรักษ์ แรกเริ่มต้องให้ความรู้พื้นฐานของจิตรกรรมไทย เพราะต้องทำให้ผู้เรียนรู้จักกับทุนทางศิลปวัฒนธรรมเดิม ซึ่งก็คือจิตรกรรมไทย

ประเพณี โดย Saisingha (2013) กล่าวว่า งานจิตรกรรมไทยประเพณี เช่น ผลงานจิตรกรรมฝาผนังถือเป็นหลักฐานทางศิลปกรรมที่มีความสำคัญต่อการศึกษางานช่างไทย และแสดงให้เห็นถึงแนวความคิดในการออกแบบ เรื่องราวที่เขียน ความงดงาม สีสัน และเทคนิคการเขียน รวมทั้งวัสดุอุปกรณ์การเขียน ซึ่งในส่วนจากรูปแบบและเนื้อหานั้น สามารถศึกษาได้จากหลักฐานที่ยังหลงเหลืออยู่ แต่ไม่ใช่กับด้านเทคนิควิธีการและวัสดุอุปกรณ์ ที่ไม่สามารถศึกษาจากหลักฐานทางจิตรกรรมได้ทั้งหมด อีกทั้งกรรมวิธีในการทำงานด้านจิตรกรรมไทยได้มีช่วงที่ขาดการสืบทอดอย่างต่อเนื่อง ทำให้วิทยาการของช่างบางแขนงสูญหายไป เพราะไม่ค่อยมีการจดบันทึกอาจเพราะเป็นเรื่องของการหวงวิชาหรือสาเหตุอื่นก็ตาม (Rattana, 2006) ซึ่งปัจจุบันได้พยายามมีการรื้อฟื้นและวิจัยองค์ความรู้แบบภูมิปัญญาช่างไทย อาทิเช่น การเปรียบเทียบตัวประสานในชั้นรองพื้นสำหรับงานอนุรักษ์จิตรกรรมฝาผนังของไทย ซึ่งเป็นการศึกษาเกี่ยวกับคุณสมบัติของกาวยาเกรน และกาวยาเม้ดมะขาม และกาวยาเฮมิเซลลูโลสที่สกัดจากเม้ดมะขาม ซึ่งเป็นวัสดุและกระบวนการของภูมิปัญญาช่างไทยเดิม (Saingam et al., 2016) ดังนั้นในรายวิชานี้สานต่อการมุ่งเน้นไปที่เทคนิควิธีการของจิตรกรรมไทยเป็นหลัก จึงเน้นไปที่การเรียนรู้ในรูปแบบปฏิบัติ แล้วสอดแทรกคุณค่าในด้านเนื้อหา รูปแบบ และวิธีคิดเข้ามาร่วมในการสร้างสรรค์ผลงานของผู้เรียน และเมื่อนำมาบูรณาการร่วมกับการอนุรักษ์ ทั้งในเชิงรักษาที่จะให้รู้ถึงกระบวนการอนุรักษ์เบื้องต้นและการศึกษาและเผยแพร่ จะทำให้เกิดการอนุรักษ์ในอีกรูปแบบหนึ่งคือ การอนุรักษ์เชิงป้องกัน เป็นส่วนที่ผู้เรียนในหลักสูตรศิลปศึกษาสามารถทำได้ โดยการให้ความรู้ถึงคุณค่า เพราะจิตรกรรมไทยที่ทรุดโทรมอาจจะถูกมองว่าภาพไม่สวย แตกร้าว หลุดลอกไปหมดแล้ว ซึ่งควรนำเสนอให้เห็นคุณค่าด้านประวัติศาสตร์ ด้านโบราณคดี หรือความเป็นมาของชาวบ้านในอดีต และรวมไปถึงความรู้ในการที่จะไม่ทำให้ตัวศิลปวัตถุเสื่อมโทรม หรือการใช้และกระทำสิ่งใดที่ผิดประเภทจนทำให้เกิดความเสียหาย เช่น หลังจากผู้เรียนผ่านการเรียนในรายวิชานี้ไปแล้ว สามารถเผยแพร่ความรู้ให้แก่นักเรียนหรือคนใกล้ชิดกับจิตรกรรมโบราณ ว่าเหตุใดจึงจำเป็นต้องรักษาของเก่าเหล่านี้ไว้ ซึ่งผลงานการสร้างสรรค์ที่เกิดจากความเข้าใจเรื่องของวัสดุหรือกระบวนการที่เหมาะสมในการทำงาน จะส่งผลให้ผลงานที่สร้างสรรค์ขึ้นใหม่เกิดความคงทนแข็งแรง เปรียบเสมือนได้ทำการอนุรักษ์ตั้งแต่เริ่มสร้างผลงาน ถือว่าเป็นหนึ่งในการอนุรักษ์เชิงป้องกันเช่นกัน โดยทั้งหมดนี้จะทำให้ผู้เรียนเข้าใจการอนุรักษ์ทุกรูปแบบอย่างถ่องแท้ และไปเผยแพร่ทุกบริบทของการอนุรักษ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นต่อทักษะของผู้เรียนในหลักสูตรศิลปศึกษาที่จะเป็นบุคลากรทางการศึกษาด้านศิลปะต่อไปในอนาคต

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

ผลจากการพัฒนารายวิชาจิตรกรรมไทยร่วมสมัยเชิงอนุรักษ์หลักสูตรศิลปศึกษาระดับปริญญาบัณฑิต ทำให้ได้รายวิชาที่มีหลักการในการนำองค์ความรู้ด้านการอนุรักษ์จิตรกรรมไทย อันเป็นองค์ความรู้ในการรักษาศิลปวัตถุและการสืบสานจิตรกรรมไทยประเพณีดั้งเดิมมาบูรณาการร่วมกับจิตรกรรมไทยร่วมสมัย ซึ่งเป็นการแสวงหาการแสดงออกทางศิลปะในรูปแบบใหม่ ทำให้เกิดการเรียนการสอนที่ขับเคลื่อนนวัตกรรมทางการสร้างสรรค์จิตรกรรมไทยร่วมสมัยรูปแบบใหม่ที่คำนึงถึงหลักของการอนุรักษ์ทั้ง 3 ด้าน โดยมีความเชื่อมโยง ดังนี้

ภาพที่ 2 แสดงแผนผังการบูรณาการองค์ความรู้

สรุป

ในการวิจัยเพื่อพัฒนารายวิชาจิตรกรรมไทยร่วมสมัยเชิงอนุรักษ์หลักสูตรศิลปศึกษาระดับปริญญาบัณฑิต เป็นการพัฒนารายวิชาที่มุ่งเน้นการบูรณาการความรู้ทางด้านการอนุรักษ์จิตรกรรมไทยให้เข้ามาอยู่ในการเรียนการสอนของหลักสูตรศิลปศึกษา โดยได้เชื่อมโยงเข้ากับการเรียนการสอนจิตรกรรมไทยประเพณี และจิตรกรรมไทยร่วมสมัย เพราะการอนุรักษ์เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้จิตรกรรมไทยยังคงอยู่ในปัจจุบัน ไม่ว่าจะในรูปแบบของการรักษา การศึกษาและเผยแพร่ รวมถึงการป้องกัน เพื่อให้เข้าใจบริบทของการอนุรักษ์จิตรกรรมไทย จึงได้ให้ผู้เรียนศึกษาความรู้ทางด้านทฤษฎีของจิตรกรรมไทยประเพณี การอนุรักษ์จิตรกรรมไทย ตลอดจนจิตรกรรมไทยร่วมสมัย เพื่อพัฒนาไปสู่การ

สร้างสรรค์จิตรกรรมไทยร่วมสมัยที่คำนึงถึงหลักการของการอนุรักษ์ทั้ง 3 ด้าน และเพื่อสร้างความเข้าใจบริบทของการอนุรักษ์ที่ตนกำลังทำอยู่ในปัจจุบันและที่จะทำได้ในอนาคต

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1.1 ในรายวิชาจิตรกรรมไทยร่วมสมัยเชิงอนุรักษ์หลักสูตรศิลปศึกษาระดับปริญญาบัณฑิตที่พัฒนาขึ้น ในการเรียนการสอนผู้เรียนควรผ่านวิชาพื้นฐานเกี่ยวกับจิตรกรรมไทยมาแล้ว เพื่อที่จะเกิดประสิทธิภาพสูงสุด เนื่องจากวิชานี้เป็นวิชาต่อยอดจากวิชาพื้นฐานไปสู่การสร้างสรรค์ผลงาน

1.2 ในการนำรายวิชาจิตรกรรมไทยร่วมสมัยเชิงอนุรักษ์หลักสูตรศิลปศึกษาระดับปริญญาบัณฑิตที่พัฒนาขึ้นไปใช้ ในส่วนของการอนุรักษ์จิตรกรรมไทยควรเชิญวิทยากรที่เชี่ยวชาญทางด้านการอนุรักษ์มาบรรยาย แต่ผู้สอนหลักก็ต้องบอกถึงขอบเขตของการอนุรักษ์ในรายวิชานี้ด้วย เพื่อให้ผู้เรียนจะได้ความรู้เชิงลึกและเหมาะสมในด้านการอนุรักษ์

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ในการวิจัยเรื่องการพัฒนาวิชาจิตรกรรมไทยร่วมสมัยเชิงอนุรักษ์หลักสูตรศิลปศึกษาระดับปริญญาบัณฑิต ได้ค้นพบแนวทางในการบูรณาการองค์ความรู้ด้านการอนุรักษ์เข้ากับจิตรกรรมไทยร่วมสมัย ซึ่งในศิลปะรูปแบบอื่น อาทิ ประติมากรรมไทย และประณีตศิลป์ในแขนงต่าง ๆ ก็สามารถสร้างความรู้ความเข้าใจรวมไปกับการอนุรักษ์ได้เช่นกัน

2.2 จากการวิจัยพบว่าในประเทศไทยมีหลักสูตร หรือการเรียนการสอนเกี่ยวกับการอนุรักษ์ค่อนข้างน้อยโดยเฉพาะระดับปริญญาบัณฑิต เพราะฉะนั้นจึงควรมีการวิจัยและพัฒนาหลักสูตรหรือรายวิชาที่มุ่งไปสู่การสร้างทักษะด้านการอนุรักษ์โดยเฉพาะในระดับปริญญาบัณฑิตต่อไป

References

- Bates, J. K. (2000). *Becoming an art teacher*. Wadsworth/ Thomson Learning.
- Battelle for Kids. (2020, May 15). *Framework for 21st century learning*.
<https://www.battelleforkids.org/networks/p21/frameworks-resources>
- Bhirasri, S. (1959). *The value of Thai mural painting*. The Fine Art Department.
- Khrouthongkhieo, N. (2013). *Thai painting's culture perception*. CU Print.
- Maneechot, S. (1986). *Thai painting*. Odeon store.
- Na Songkhla, W. (2004). *Conservation of Thai mural art: professor "Nak" workmanship*. Thai Art Department, Faculty of Painting Sculpture and Graphic Arts, Silpakorn University.

- Nualsawad, A. (2015). *Thai contemporary art*. Office of Contemporary Art and Culture, Ministry of Culture.
- Office of The Higher Education Commission. (2019, March 6). *Thai qualifications framework for higher education, 4-years education curriculum, 2019*.
<http://www.mua.go.th/users/tqf-hed/news/news6.php>
- Rattana, S. (2006). *Thai art textbook, Thai Lacquer Painting set*. Sipprapa.
- Saingam, T., Lertsiri, K., & Thepsuparungsikul, N. (2016). Comparison of binders in ground layer for restoration of Thai mural painting. *Veridian E-Journal*, 3(5). 173–181.
- Saisingha, S. (2013). *Buddhist art in Rattanakosin period, Technique Work Development and Adapting Concept*. Muang Boran Press.
- Sinlarat, P. (2014). *21st Century's skills must overcome western's obstacles*. Dhurakij Pundit University.
- Sukkeaw, P. (2006). *Aesthetic of mural painting: Adornment of Thai painting*. Siam Scholars.
- Thiamchan, A. (2015). *Conservation of Thai mural painting*. Office of Archaeology, The Fine Arts Department, Ministry of Culture.
- Thungmhungmee, T. (2012). *Tæmtem chintaphap tæm si chittrakam: Conservation of Wihan Lai Kham, Wat Phra Singh Mural Painting*. Chotana Print.
- Wattanasin, W. (1998). *Secondary school's art*. Division of Education Technology, Office of Academic Resources of Prince of Songkla University.